

Тетяна Молчанова

ОЗВЕТЬСЯ МУЗИКА В ДУШІ І СЕРЦІ...

29 жовтня 2019 року святкувала свій ювілей заслужена артистка України, багатолітній професор кафедри концертмейстерства Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка **Ярослава-Ганна Степанівна Матюха**. І сьогодні вона занурена в активну педагогічну працю: студенти, асистенти-стажисти, майстер-класи, велика кількість різнопланових концертів...

Ярослава Степанівна народилась у Львові в родині вчителів. Мати була вчителем початкових класів, батько навчав української мови. Батьки вкладали в дитину не лише свою любов, але й моральні уроки. Як згадувала колись Ярослава Степанівна: «На прикладі своїх батьків і старшої сестри я знала, що маю все робити лише на відмінно. Мати була „відмінником народної освіти”, батько – прекрасним фахівцем у своїй галузі, дуже добре навчалася й сестра. І я просто не мала права бути гіршою. Спеціалізовану музичну школу-інтернат закінчила з медаллю, консерваторію – з відзнакою».

З дитинства Ярослава мріяла про музику. І хоча часи тоді були важкі, повоєнні, батьки прислухалися до бажання дитини та віддали до спеціалізованої музичної школи-інтернату ім. С. Крушельницької, де вона навчалася по класу фортепіано в учениці відомого галицького композитора Василя Барвінського Ірини Негребецької.

Можливості купити інструмент батьки не мали. Отож, перші роки дитина займалася в сусідки – старій інтелігентній польки, в якій було фортепіано. А інколи, як згадує її старша сестра Софія, Слава сідала біля великого стільця та, уявляючи його інструментом, старанно «грала» на ньому.

Закінчивши Львівську музичну десятирічку, 1957 року вступила до Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка, де навчалася в класі фортепіано у відомій піаністці Ірині Крих і з концертмейстерства – у Дробінської Віри Василівни.

Творча біографія Ярослави Степанівни розпочалася з 1-го курсу. Вона завжди охоче брала участь у різних концертах, нікому не відмовляючи акомпанувати. «Віра Василівна ще працювала концертмейстером в альтистів та іноді просила пограти зі студентами замість неї. Лише з роками я зрозуміла, що це вона робила свідомо. Мабуть, хотіла, щоб я набиралася досвіду, а з іншого боку – була переконана, що я зможу впоратися з цим». Накопичений досвід допоміг, і вже в березні 1960 року Ярослава Матюха почала працювати концертмейстером у класі відомої галицької камерної співачки О. Бандрівської. «Своїм фаховим зростанням як концертмейстера я завдячую Одарці Карлівні, в класі якої робила перші кроки. Вона й сьогодні залишається для мене зразком, авторитетом, джерелом мудрості і професійних знань», – говорить Ярослава Степанівна.

Після виходу Одарки Бандрівської на пенсію її клас прийняла Марія Байко, в якій деякий час Ярослава Матюха працювала концертмейстером.

Та кожний, навіть вдалий старт у людей мистецтва – це лише початок, початок важкої, щоденної праці та самовдосконалення. Власне музика є тією галуззю мистецтва, яка захоплює на все життя і не відпускає. І ти вже не можеш інакше, просто не маєш права: працюєш, шукаєш, вдосконалюєшся...

Доля подарувала Ярославі Матюсі спілкування з цікавими і талановитими музикантами, концерти з кожним серед яких стали яскравими сторінками її творчої біографії.

1965–1975 роки – період активної співпраці з Марією Процев'ят – українською співачкою, музикантом високої культури і таланту, вимогливою до себе і до інших, людиною високої самоорганізації. Велика кількість концертів у їхній спільній творчій біографії присвячені українській музиці – адже для обох музиканток завжди незмінною залишалася любов до рідного українського романсу та пісні. Солоспіви М. Лисенка, А. Кос-Анатольського, С. Людкевича, Ю. Мейтуса, П. Майбороди, а також незаслужено забутих – Д. Січинського, Я. Ярославенка – це не просто відданість своїй батьківщині, а й намагання познайомити найширше коло слухачів з українським солоспівом. Музиканти згадують:

«На наше прохання Кос-Анатольський написав прекрасні обробки галицького романсу. Адже всі знали ці мелодії, але на той час або не було нот, або імена цих композиторів не дозволялося згадувати. Після довгих років забуття ці твори вперше прозвучали саме в нашому виконанні. Згодом вони виконувалися в Києві, а за деякий час вже були надруковані».

Марія Процев'ят
і Ярослава Матюха,
1960-ті роки

І дотепер, на превеликий жаль, не часто в рецензіях на виступи відомих солістів нам доводиться читати про їхніх незмінних помічників – концертмейстерів. Та Ярославі Степанівні пощастило – про неї писали як про тонкого і натхненного музиканта. Ось лише кілька рядків:

«Свій звітний концерт співачка Марія Процев'ят і піаністка Ярослава Матюха присвятили вокальній ліриці на слова двох відомих поетів – Івана Франка та Генріха Гейне <...> Непересічними піаністичними даними володіє Ярослава Матюха, в її грі відчувається повнота звучання, технічна майстерність. Концерт Марії Процев'ят і Ярослави Матюхи свідчить про талановитість, творче устремління молодих музикантів львівської консерваторії»

(Г. Володченко, «Львовская правда», 22.01.1967)

«Є дуже цінна риса в співачки [Марії Процев'ят – Т. М.] – вміння вибрати для себе пісню. І допомагає їй в цьому її незмінна помічниця. Талановита піаністка, неабиякий знавець музичних таємниць і пісенних можливостей Ярослава Матюха»

(В. Квітневий, «Робітнича газета», 8.01.1969)

«Зі Львова до Києва були запрошені викладачі консерваторії Марія Процев'ят і акомпаніатор Ярослава Матюха, літературознавець Григорій Нудьга. Вони влаштували в Будинку композитора вечір старовинного українського романсу. Щоб вийти на люди з сольним концертом, співачці довелося досить-таки попрацювати. І допомогла їй в цьому тонкий музикант, порадник і друг Ярослава Матюха, яка поділила в цей вечір з Марією Процев'ят успіх»

(Л. Кореневич, «Робітнича газета», Київ, 1.04.1969).

У 1974 році розпочався новий етап творчої біографії Ярослави Матюхи – співпраця з тріо сестер Байко. Адже на той час Ярослава вже набула репутації музиканта, співпраця з яким завжди обіцяє не лише високий професіоналізм, сумлінність, а й успіх. А порекомендував її сестрам Байко сам Анатоль Кос-Анатольський.

Народні артистки України,
лауреати Національної премії
ім. Т. Шевченка
Марія, Ніна, Даніїла Байко
та Ярослава Матюха

Не часто доводиться бути свідками такого органічного поєднання яскравих індивідуальностей в єдине ціле. Те, що змогли досягти сестри Байко разом із четвертою «сестрою» Ярославою Матюхою, навряд чи можна назвати «щасливим випадком». Вихованці Львівської державної музичної консерваторії ім. М. В. Лисенка, успадкувавши кращі традиції української музичної культури, зуміли зберегти національні риси виконавського мистецтва та яскраву індивідуальність кожного виконавця і, підпорядкувавши це спільній меті, створили своєрідний квартет рідних сердець. Вони не лише взаємозбагачували одна одну, а й доповнювали, надихали. Саме в цьому полягав справжній успіх їх тривалого спільного творчого життя.

«Сестри Ніна, Марія та Даніїла Байко – це справді радісна зустріч з високим мистецтвом, глибоким проникненням у суть виконуваних творів, барвистим акордом голосів. Мистецтво, яке нікого не залишає байдужим. <...> Без сумніву, велика заслуга в успішному творчому злеті солов'їного тріо і їхнього концертмейстера Ярослави Матюхи»

(К. Романів, «Ленінська молодь», 18.11.1975).

Знаменною подією в житті цього колективу стала гастрольна поїздка до США на запрошення лемківського товариства. У схвальній рецензії на виступи у США знайшлося гідне місце і для оцінки майстерності Ярослави Матюхи [збережено мову оригіналу]:

«Розповідаючи про сестер Байко, не можна не згадати и про чудового концертмайстера-піаністку Ярославу Матюху, яка впродовж пяти років заслужено поділяє успіх вокалісток. Она – одностудец співачок, разом з ними дбає про розширення и поглиблення репертуара. Свого часу Ярослав учылася на концертмайстера в класі педагога сестер Байко – Даркы Бандуровской [Одарки Бандрівської – Т. М.]. Згодом, коли клас почала вести Марія Байко (до річы, всі три сестры уже за пару роков суміщають свою концертну діяльність з педагогічним), працювала з нею, пізніше стала повноправним членом того семейного колектива.

Ярославу сестры Байко шанують не лем за майстерність, а и за глибоке розуміння малых вокальных форм. Во многих творчых суперечках ей слово стає вирішальным, співачкы завсе прислухуються до слухных порад што до інтерпретації того або другого твора...»

(Василь Туркевич, газета «Карпатська Русь», Йонкерс, США, 17.08.1979)

Іван Козловський (у центрі) з тріо сестер Байко та Ярославою Матюхою

У діяльності «квартету» знайшла своє втілення і ще одна важлива традиція виконавства – просвітництво. Гостро відчуваючи потребу в популяризації української музики серед народу, вони завжди брали участь у концертах, що були пов'язані саме з цим важливим завданням. Рецензії, відгуки, спогади про такі виступи свідчать про живу, вдячну реакцію слухачів. Серед далеких концертних маршрутів – поїздка на БАМ до славних працівників «будови ХХ століття» з концертними програмами, в яких звучали українські, білоруські, російські, грузинські народні пісні, вокальні твори Олександра Білаша та Євгена Козака, Ігоря Шамо та Анатолія Кос-Анатольського, Володимира Верменича та Климентія Домінчена та ін. Вдячні слухачі, серед яких було багато й українців, в такій глухомані наявні піаніно, а часом і рояль, незабутні зустрічі, запис концерту на телебаченні у Владивостоку – ось такі приємні спогади від цих гастролей, теплі слова подяки від співвітчизників, які там оселилися.

За участю сестер Байко та Ярослави Матюхи вийшла платівка «Співають сестри Байко. Українська музика, 1982». У 1985 році на кіностудії «Укртелефільм» були

створені фільми «Українська баркарола» і «Трьома голосами» із записами пісень у виконанні сестер Байко та Ярослави Матюхи.

Хвилюючими і завжди плідними для виконавців були творчі контакти з композиторами – Станіславом Людкевичем, Миколою Колессою, Володимиром Флисом, Богданою Фільц, Анатолієм Кос-Анатольським, Платоном і Георгієм Майбородами.

Анатолій
Кос-Анатольський
(у центрі)
з сестрами Байко
та Ярославою
Матюхою

20 років – ось такий довготривалий період творчої співпраці сестер Байко та концертмейстера Ярослави Матюхи. Це роки напруженої діяльності, творчих роздумів, самовдосконалення і великої взаємної вимогливості та поваги. Це роки не легких пошуків та, без сумніву, знахідок. Це велика кількість різнопланових концертів: авторських Анатолія Кос-Анатольського та Станіслава Людкевича, Миколи Колесси й Євгена Козака, Платона і Георгія Майбородів; концерти в рамках пленумів, з'їздів композиторів та майстрів мистецтв України, Днів літератури і мистецтва України в Білорусії, України в Азербайджані. Це й різноманітні добродійні концерти, як-от концерт у фонд створення пам'ятника Тарасові Шевченку.

Окремою сторінкою творчої біографії Ярослави Матюхи стала співпраця з однією з сестер – Марією Байко. У їхньому доробку – велика кількість концертів, записів на радіо і телебаченні. Разом були записані платівки: «Співає Марія Байко. Пісні Франкового краю», 1983; «Байко. Українські романси», 1989. У 1999 році – диск «Солоспіви галицьких композиторів ХІХ – початку ХХ ст.», до якого увійшли маловиконувані твори галицьких композиторів В. Матюка, О. Нижанківського, Д. Січинського.

Вже на той час Марія Байко була народною артисткою України, лауреатом Шевченківської премії, відомим педагогом, доцентом кафедри сольного співу Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка. «Працюючи над твором, Марія забувала про свій „зірковий” статус. Вона завжди прислухалася до порад, прагнула співати ще краще, багато і ретельно опрацьовувала кожен вокальний фразу, намагалася якнайкраще досягнути те, що вклав композитор в той чи інший твір», –

згадує Ярослава Степанівна. І продовжує: «У Марії Байко мені завжди імпонувало високе почуття відповідальності. Щоб не сталося, яка б хвороба не притиснула її до ліжка (а найбільше у вокалістів вразливі горло, зв'язки), вона все робила для того, щоб не зірвати концертний виступ: полокала горло, пила різні трав'яні відвари. Жодний концерт не було відмінено».

Саме у виконанні Марії Байко та Ярослави Матюхи побачили світ солоспівні (більшість з яких існували саме в рукописному варіанті) Д. Січинського, А. Кос-Анатольського, О. Білаша, Є. Козака, усі вокальні композиції М. Колесси, Б. Фільца та В. Флиса. Виконавиці на той час стали першими інтерпретаторками й обробок народних пісень та солоспівів відомого галицького композитора Василя Барвінського: «Ой, люлі, люлі», «У мене був коханий рідний край», «Благословенна будь», «Пісня пісень».

Витоки насиченого творчого життя Ярослави Степанівни – безумовно, у глибокій, справжній любові до музики, одержимості нею. Її концертмейстерське чуття, здатність до «діалогу», «партнерства» із солістом органічні. Як і, відповідно, гнучкість фразування, дивовижне вміння втілити в мініатюрі точність вкладеного в неї задуму, почути і розкрити кілька змістовних шарів. Докладна праця над кожним твором будь-якої програми, відсутність навіть натяку на «халтуру» дозволяє Ярославі Матюсі отримувати радість від того етапу творчості, яким стає концертний виступ: коли соліст може щось невловимо змінити, а концертмейстер легко відчувати та підтримати – все це створює природне, цікаве та щире виконання, яке так радо сприймає слухач. За багато років праці та великі заслуги перед українським мистецтвом прийшло до неї й заслужене визнання – 1994 року Ярославі Степанівні було присвоєно почесне звання «Заслужена артистка України».

Ще один суттєвий штрих до портрету Ярослави Степанівни. Професійні знання, свій власний виконавський досвід вона із захопленням передає своїм вихованцям, вже майже 60 років викладаючи концертмейстерський клас на кафедрі концертмейстерства Львівської державної музичної академії імені М. В. Лисенка, а в період 1991–2017 рр. ще й очолювала її. «На сцені не можна бути скромним, – навчає студентів Ярослава Матюха, маючи на увазі працю концертмейстера. – Хоча в багатьох і до сьогодні існує думка, що добрий концертмейстер – той, хто не дуже голосно грає і не заважає солісту. Проте в дуеті соліст і концертмейстер залежать один від одного. Та відійшовши в тінь, ризикуєш не лише втратити себе як музиканта, але й підвести партнера. Тому що від майстерності акомпаніатора-концертмейстера – якщо ми говоримо про цей момент спільного виконання – значною мірою залежить настрої, натхнення, впевненість соліста в собі, і навіть його кар'єра. Адже відомий англійський концертмейстер Джеральд Мур стверджував: „Добрий акомпаніатор рятує життя співакові (я б узагальнила – солістові) частіше, ніж це можна собі уявити».

Ми бажаємо Ярославі Степанівні активних років життя, сповнених яскравих зустрічей з високим Мистецтвом. Нехай щедра доля дарує їй творчу наснагу, відчуття людської і фахової значущості.

Упорядкування, музичні редакції Я. С. Матюхи

1. Антологія лемківської пісні / упор. М. Байко, муз. ред. Я. Матюха. Львів: Афіша, 2005. 495 с.
2. Солоспів Дениса Січинського та Ярослава Лопатинського з репертуару Катерини Маслій / муз. ред. Я. Матюха. Рівне: ППДМ, 2013. 88 с.
3. Солоспів галицьких композиторів / муз. ред. Ярослава Матюха. Рівне: ППДМ, 2014. 168 с.
4. Солоспів Анатолія Кос-Анатольського з репертуару Лілії Коструби: для високого голосу і фортепіано / муз. ред. Я. Матюха. Львів: Галицька видавнича спілка, 2009. 72 с.
5. Мелодії душі. Солоспів Анатолія Кос-Анатольського / муз. ред. Я. Матюха. Львів: Сполом, 2011. Вип. 2. 172 с.

Список платівок, дисків Я. С. Матюхи

1. Співають сестри Байко. Українська музика. Партія фортепіано – Ярослава Матюха. Всесоюзна фірма грамплатівок «Мелодія», 1982; стерео С30–17381-82.
2. Співає Марія Байко. Пісні Франкового краю. Супровід – фортепіанне тріо: Я. Матюха (фортепіано), Б. Бонковський (скрипка), А. Білинський (віолончель). Всесоюзна фірма грамплатівок «Мелодія», 1983; стерео С30–20315-002.
3. Марія Байко. Українські романси. «О, не забудь». Партія фортепіано – Ярослава Матюха. Всесоюзна фірма грамплатівок «Мелодія», 1989; стерео С10–290041-003.
4. Співають сестри Байко. Партія фортепіано – Ярослава Матюха. Диск: 2003. Гал рекордс. Зроблено в Україні.
5. Солоспів галицьких композиторів XIX – поч. XX ст. Виконавці: Марія Байко – сопрано; Ярослава Матюха – фортепіано; Фелікс Гольдберг – скрипка. Диск: 416707314161 L1.
6. Вокальний цикл «Срібні струни» на вірші Олександра Олеся. Виконують: Марія Байко – спів, Ярослава Матюха – фортепіано. Твори композитора Богдани Фільц. «Любимо землю своєю». Диск: 2004 НРКУ. К 605104 АЩ.

Статті, матеріали про Я. С. Матюху

1. Молчанова Т. О. Мистецтво бути «другою» (творчий портрет українського концертмейстера, заслуженої артистки України Я. Матюхи). Львів: Сполом, 2009. 172 с.
2. Молчанова Т. О. Матюха Ярослава-Ганна Степанівна. *Галицька концертмейстерська школа* : енциклопедичний довідник. Львів: Сполом, 2014. С. 108–109.
3. Молчанова Т. О. «Свята до музики любов» (до 70-річчя від дня народження заслуженої артистки України Ярослави Матюхи). *Митці Львівщини* : Календар знаменних і пам'ятних дат на 2009 рік / ред. О. Букавіна. Львів: ЛОУНБ, 2009. С. 85–90.
4. Молчанова Т. О. «Vivat, Славо!» (про заслужену артистку України, професора Ярославу Матюху). Дзвін. 2007. № 9. С. 99–105.

